

Kur'an-ı Kerim'de cebbâr, ikisi çoğul (cebbârîn) şeklinde olmak üzere on âyet-te geçmektedir. Bir grup esmâ-i hüsnâ-yı ihtiva eden bir âyette (el-Haşr 59/23) cebbâr ismi **azîz** ve **mütekebbir** isimleri arasında yer almış, doksan dokuz ismi ihtiva eden hadiste de aynı tertip içinde zikredilmiştir (Tirmizî, "Da'âvât", 82; İbn Mâce, "Du'â", 10). Hasan Basri Çantay Kur'an tercümesinde, "el-azîzü'l-cebbârü'l-mütekebbir" diye sıralanan bu ilâhî isimleri "gâlib-i mutlak, halkın halini kemâl-i salâha götüren, büyüklükte eşî olmayan" şeklinde tercüme etmek suretiyle cebbâra "islah" mânası ver-meyi uygun bulmuştur. Cebbâr kelime-si diğer dokuz âyette yergi ifade eden beşerî mânalar taşır. Bunların bir kıs-mında Hz. Muhammed ile Hz. İsa'nın, beşerî anlamda kötü olan bu sıfattan münezzeh oldukları ifade edilir. Cebbâr hadislerde de sözlük ve terim mânala-ryla geçmekte, esmâ-i hüsnâdan biri olarak Allah'a nisbet edilmektedir (bk. Wensinck, *Mu'cem*, "cbr" md.).

Cebbârın asıl mânası, Râgıb el-İsfahânî'nin de belirttiği üzere, bozulan, ni-zamından çıkan her şeyi yerine göre zor kullanarak islah etmektir. Gerçekten Al-lah, "yaratılmışların halini iyileştiren, hakkı galip getiren, her güçlüğü kolay-laştıran, her kırığı onarandır" (Râzî, s. 198). Abdullah b. Abbas'ın rivayetine gö-re Hz. Peygamber namazın iki secdesi arasında okuduğu duada cebr kökünden türeyen emir sigasını kullanarak, "Alla-hım!... Dağınıklığımı toparla, bana dirlik düzenlik ihşan et!..." şeklinde niyazda bulunurdu (Tirmizî, "Şalât", 95; İbn Mâce, "İkâmet", 23). Hz. Ali'ye nisbet edilen bir duada da, "Ey her kırılanı onaran (câbir) ve her güçlüğü kolaylaştıran!..." yaka-rışı yer almaktadır. Cebbâr bu muhteva ile birlikte cebir anlamı taşıyan bir un-suru da ihtiva etmektedir. Ancak bura-daki cebir haksızlık ve zulüm gibi beşe-rî özellikler taşımaz. Aksine haksızlıkları, zulmü ve zorbalığı ortadan kaldırma-yı hedef alan bir niteliğe sahiptir.

Cebbâr ismi bu mânalarıyla Allah'ın kâinat ve insanla ilgili isimlerinden ve fiilî sıfatlarından biri olarak kabul edilir. Cebbârın kapsadığı azamet ve aşkınlık (müteâl oluş) anlamı göz önünde bulun-durulduğu takdirde ise Allah'ı niteleyen zâtî isim ve tenzihî sıfatlar grubuna gi-rer. Çünkü zât-ı ilâhiyyeyi duyularla id-rak etmek, mahiyetini akıl yoluyla kav-ramak veya O'nu hayalde canlandırmak mümkün değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "cbr" md.; İb-nü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "cbr" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "cbr" md.; Wensinck, *Mu'cem*, "cbr" md.; M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "cebbâr" md.; *Müsned*, V, 388, 396-397; İbn Mâce, "Du'â", 10, "İkâ-met", 23; Ebû Dâvûd, "Şalât", 147; Tirmizî, "Da'âvât", 82, "Şalât", 95; Halîmî, *el-Minhâc*, I, 195, 203-204; Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, vr. 87^{a-b}; Beyhakî, *el-Esmâ' ve's-şifât* (İmâdü'd-din), I, 122; Gazzâlî, *el-Mağşadü'l-esnâ*, s. 51; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetu'l-'a'yûn*, s. 232-233; Fahreddin er-Râzî, *Levâmî'u'l-beyyinât* (Sa'd), s. 197-200; Ebû'l-Kâsim es-Sem'ânî, *Ravhu'l-ervâh ft şerhi esmâ' il-Meliki'l-Fettâh* (nşr. Ne-cîb Mâyîli Herevî), Tahran 1368/1989, s. 53-59; Reşid Rîzâ, *Tefstrü'l-menâr*, VI, 330; Suat Yıldırım, *Kur'anda Ulûhiyyet*, İstanbul 1987, s. 271-272.

BEKİR TOPALOĞLU

CEBBÂR b. SAHR

(جبار بن صخر)

Ebû Abdillâh Cebbâr b. Sahr
b. Ümeyye el-Ensârî
(ö. 30/650-51)

**Hz. Peygamber ve
Hz. Ömer zamanlarında
vergi tahmin memurluğu yapan
sahâbî.**

Medineli olup Hazrec kabilesinin Benî Selime kolundandır. Hz. Peygamber'e biat eden hanımlardan biri olan annesi Suâd bint Seleme de aynı kabiledendir.

Hicretten yaklaşık otuz iki yıl önce doğ-du. Ne zaman müslüman olduğu bilin-memektedir. Birinci ve ikinci Akabe biat-larında bulundu. Hicretten sonra Hz. Pey-gamber onunla Mikdâd b. Amr arasın-da kardeşlik bağı (muâhât) kurdu. Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Diğer bütün gazvelerde de Hz. Peygamber'in yanın-da yer aldı. Hayber'in fethedilmesi üze-rine (7/628) Hz. Peygamber tarafından Zeyd b. Sâbit'le birlikte ganimet malla-rının tesbitiyle görevlendirildi. Hayber'-de kalan yahudilerin ödeyeceği vergileri tahmin etmekle görevli olan (hâriş) Ab-dullah b. Revâha Müte Savaşı'nda şehid düşünce Hz. Peygamber tarafından bu göreve tayin edildi. Cebbâr hasat zama-nı Hayber'e gider, üzüm ve hurma gibi mahsulü ağaç üzerinde tahmin eder, ha-sattan sonra yarıya bölerek yahudilere hakkını verir, kalan kısmı beytülmâl adı-na teslim alırdı. Birkaç yıl bu görevi yap-tı. Bir ara Hz. Peygamber onu su kuyu-larının düzeltilmesi işiyle görevlendirdi. Hz. Ömer zamanında da Medine'de ver-gi tahmin memurluğunu yürüttü. Bunun yanı sıra pazar kolculuğu (hisbe) görevin-

de bulundu. Hz. Ömer'in yahudileri Hay-ber'den çıkardıktan sonra paylaştırdığı Vâdilkurâ arazisinde Cebbâr'a da bir hisse düştü.

Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Me-dine'de vefat eden Cebbâr'ın Hz. Pey-gamber'den rivayet ettiği bir hadis Ah-med b. Hanbel'in *el-Müsned*'indedir (III, 421).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 421; Müslim, "Zühd", 74; Vâkı-dî, *el-Megâzî*, I, 91, 92, 138, 170, 234, 375; II, 691, 720, 721; III, 985, 993; İbn Hişâm, *es-Sî-re*, III, 369; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 161; İbn Abdülber, *el-İsti'âb*, I, 88; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 316; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), I, 449-450.

MÜCTEBA UĞUR

CEBECİ

**Osmanlı Devleti'nin
merkez kuvvetlerini oluşturan
kapıkulu ocaklarından biri.**

"Silâh, zırh" anlamına gelen Moğolca **cebe** kelimesinden Türkçe + ci ekiyle tü-retilen cebeci Yeniçeri Ocağı neferlerine ok, yay, kılıç, zırh, tüfek, barut, kurşun, kazma, kürek gibi silâh ve savaş malze-mesi temini, bunların yapımı, tamiri ve korunması ile uğraşan ocağın adıdır. Ku-ruluş tarihi kesin olarak tesbit edileme-mekle beraber XV. yüzyıl ortalarından itibaren varlığı bilinmektedir.

Cebeci Ocağı'na nefer sağlanması Ye-niçeri Ocağı'nın gibi acemi oğlanların-dan olurdu. Ocağa yeni alınan nefere ön-celeri şâkird, daha sonra ise usta denir-di. Ocak nizamının bozulması ile birlikte Acemi Ocağı dışından da nefer alınmış, evlenen cebecilerin çocuklarının kaydı ya-pılır olmuştur. Savaş zamanı yazılan gö-nüllü cebecilere "cebeci serdengeçtisi" denirdi.

Cebeci
Çavuşu
(Deniz
Müzesi -
Beşiktaş /
İstanbul)